

KERESÉS

TÁRSADALOMKRITIKAI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

egyenlítő

[lapszámok](#)
[könyvajánló](#)
[események](#)

Sándor Klára: Védelem a kiszolgáltatottság ellen: a nyelvi tudatosság növelése

Másfél évtizede Nagy-Britanniában Blair sikerének egyik kulcsát abban látták, hogy kiválóan uralta a médiát: tanácsadói, Alastair Campbell és Peter Mandelson a mindig meglévő, s már korábban külön névvel megnevezett spin – nevezzük csűrös-csavarásnak – nagymesterei voltak, egyenesen a „spin szultánjai” (Jones 1999). Blairt igen sokan támadták amiatt, hogy nem a tartalomra, hanem a stílusra, a médiafogyaszthatóságra helyezi a hangsúlyt, az igen éles – baloldali – kritikusok között ott volt a kritikai diskurzus elemzés egyik megalapítója, Norman Fairclough is (2000). 2002-ben – kényszerűségből – óriási fordulat következett be Blair politikai kommunikációjában, s bár rózsaszín álom volna azt hinni, hogy a retorikai trükközés végleg meghalt volna, mindenképpen visszaszorult valamelyest.

Az, hogy a mediatizált politika a spin-doktorok foglya, nyugaton az egyszerű újságolvasó számára is közhely, annyit olvas, hall róla: hogy a politikusok, pártok mögött egész kommunikációs hadosztályok készítenek elő a választók számára a híreket, úgy, hogy munkaadókat lehetőleg angyalnak, ellenfeleiket ördögnek tüntessék föl, hogy a lehető leghatékonyabban tudják manipulálni az állampolgárokat, anélkül, hogy nyílt hazugságot lehetne rájuk bizonyítani. Ennek érdekében mazsoláztatnak úgy az adatok, tények, események, összefüggések között, hogy – nekünk ismerős kifejezéssel – nem bontják ki az igazság minden részletét, alkalmaznak elkerülő taktikákat akkor, ha kínos kérdéseket kapnak, terelik el a figyelmet a lényeges, de számukra kellemetlen hírekről gumicsontok bedobálásával, súlykolják saját értelmezésüket „papagájkommandók” által.

Nem mondhatjuk, hogy a magyar közbeszédben sosem találkozunk a politikai kommunikáció megszokott trükkjeit leleplező szövegekkel, de attól még nagyon távol vagyunk, hogy tömegek tudjanak róla: nem kell készpénznek venni, amit a híradókban hallanak. A helyzet sokkal inkább emlékeztet arra, amit az értelmező, sorok mögé látó olvasásról, a kritikus gondolkodásról tudunk: nagyon le vagyunk maradva Európa mögött. Ebben ludas a gondolkodást kiírtó, magoltató oktatás, a szellemi restség, a naivitás, az Európában kiemelkedően magas tévénezési arány, a feladatát lassan alig teljesítő média, amely a „pártatlanságot” összetéveszti a mikrofonállvány szerepével, és lusta föltárni a tényeket, de talán már szakmailag sem igen alkalmasak rá a legtöbbet nézett hírműsorok sajtómunkásai. Nagy szerepe van benne annak az elterjedt politológusi szemléletnek is, amely saját „pártatlanságát” abban látja megtestesülni, hogy lemond az igazságtartalommal való bíbelődésről, szimplán strigulázza a tévémegjelenéseket, a szavazatokban mérhető, bármi áron megszerzett „sikert” isteníti, nem törődve azzal, hogy hazugság, félrevezetés, nemtörődömség vezetett-e hozzá.

Ilyen körülmények között talán még fontosabb megszerezni azokat az alapismereteket, amelyek csökkentik kiszolgáltatottságunkat, amelyek mégis nyújthatnak valamiféle védelmet a ránk ömlő cukrozott beszéddel szemben. Nincs nehéz dolgunk: valamennyien, akik megtanultunk valamilyen nyelvet, tudjuk dekódolni a rejtett jelentéseket, hiszen éppen ezért hatnak ránk, s magunk is olyan jelentéseket hozunk létre, amelyek nem tiszták és átláthatóak, nem is nagyon tudunk másmilyent. Kiszolgáltatottságunkat az okozza, hogy tudatosan nem tudjuk, amit a gyakorlatban jól alkalmazunk.

A 2011 májusában rendezett Szép Szó konferencián ezekről a többnyire nem tudatosult, de némi odafigyeléssel és nyelvészeti elemzéssel jól föltárható jelentésrétegekről beszéltem – ez következik alább.

A jelentést a könnyebbség kedvéért bontsuk három rétegre. Az első mindannyiunk számára nyilvánvaló, nevezzük ezt „szó szerinti”-nek, a másodikat sem nagyon bonyolult föltárni, kapja most jobb híján a „sorok közötti” elnevezést, végül a harmadikat hívjuk „kulturális jelentésnek”. De mielőtt még e jelentésrétegekről bővebben beszélünk, szeretnék elosztatni egy gyakori hiedelmet: sok ember képzele úgy a szavak jelentését, mintha az objektív dolog lenne, valamiféle „külső” adottság, megfogható, ellenőrizhető „tárgy”. A köznapi nyelvszemlélet szerint a szavaknak eleve adott jelentésük van (Trudgill 1998), sőt ez az esszencialista nyelvszemlélet (Janicki 1999) még a nyelvészet bizonyos ágaiban is megjelenik. Valójában azonban ebben az értelemben nincs jelentés, a klasszikus szótárak is csak egy pillanatnyi nyelvi állapot értelmezéseit rögzítik, méghozzá a szótár szerzőjének intuíciója, ítélete szerint. A nyelvi jelentés lokális és dinamikus (emergens): nem a szövegben „van”, hanem a beszélgetőtársak elméjében konstruálódik, tapasztalatainknak, ismereteinknek, valamint annak függvényében, hogy az adott helyzetben aktiválódó

asszociációik közül éppen melyeket tartják relevánsnak. A jelentés tehát mindig több jelentésréteg interakciójának következtében születik meg.

Az első jelentésszint talán a legmegfoghatóbb, de a végső értelmezés szempontjából legkevésbé lényegi: ez az expliciten megfogalmazott jelentés rétege. Ez többé-kevésbé azoknak a jelentéseknek, valamint a stilisztikai és nyelvtani megoldások jelentéseinek az összessége, amelyek a szövegben „fizikailag” is megjelennek: alapjuk a szó széles körben ismert és használt jelentése. Ez a szint a leginkább átlátható, mégsem gondoljuk, hogy már itt is ne volnának eltérések az egyéni értelmezések között, egyszerűen azért, mert ugyanazokat a szavakat eltérő kontextusokban tanultuk meg – hallhattunk róla csupa jót, csupa rosszat, vagy ezt is, azt is, különféle érzelmek, asszociációk, emlékek kötődnek hozzájuk. A nagy átfedés ellenére részben mást jelent a farkas szó annak, aki csak a meséből ismeri gonosz bestiaként, mást annak, aki csodálja, mint gyönyörű és intelligens állatot, mást annak, aki hallotta már őket üvölni a közelből, miközben egyedül kóborolt a fagyos hóban, és mást annak, aki kölyökkorától nevelget kézben egy farkast.

A farkas tapintható, érzékelhető, ellenőrizhető valóság, s mégsem ugyanazt jelenti nekünk. Az elvont fogalmak jelentése még ellenőrizhetetlenebb és szétfolyóbb, mint egyes tárgyak vagy cselekvések neve. Ez a jelentések referenciájának ontológiai státusából adódik: az elvont fogalmaknak a referenciája is pusztán nyelvi, azaz virtuális jelenség. Már azt is nehéz mindenki számára kielégítő átfedéssel meghatározni, hogy mit jelent a patrióta szó, még nehezebb volna természetesen meghatározni, hogy mit jelent „igazából” ez a szó.

Már a „szó szerinti” jelentések kialakulásában is nagy szerepe van a nyelvi kontextusnak. Ha például néhány éve egy MDF-es politikus a drogtörvény enyhítéséről beszélt, akkor szövegeiben a liberális jelző mindig negatív jelentést hordozott, de pozitív értékjelentésűvé vált, amikor saját pártjának nemzeti liberális elkötelezettségeiről szólt. A mára lassan elfeledett, de olykor még fölbukkanó polgári oldal kifejezésben a polgári negatív értékjelentésű volt egy szocialista politikus szövegében, ha politikai ellenfelei önmeghatározását vette át, de pozitív, ha polgári baloldaltól beszélt.

S ha már a polgárnál tartunk: a szó az egyik leglátványosabb példa volt arra, hogyan lehet „ellopni” a szavak jelentését, hogyan lehet kisajátítani őket. A polgár korábban dominánsan két jelentésben volt használatos: önállóan (polgár) egy meghatározott értékrenddel, attitűdökkel, kultúrával, iskolázottsági mutatókkal, gazdasági háttérrel jellemezhető társadalmi identitást jelölt; jelzővel pedig (Szeged város polgára, egyetemi polgár stb.) egy közösség teljes jogú tagját. A Magyarország polgárai és az ennek változataként is fölfogható magyar polgár kifejezések megteremtették annak a lehetőségét, hogy a két jelentést össze lehessen csúsztatni: a magyar polgár jelenthette azt, hogy „magyar és a polgársághoz tartozik”, és jelenthette azt, hogy „Magyarország teljes jogú polgára”. Amikor a Fidesz úgy döntött, hogy jobboldali párttá változik, a polgárt megfelelő hívószónak találta lehetséges választói megszólításához, így kommunikációjában a kétféle jelentés egybemosva jelent meg. Ennek a lebegtetésnek az volt a következménye, hogy azok is magukénak érezhették a jelzőt, akik a polgárság, mint társadalmi csoport tagjaként azonosították magukat, és azok is, akik egyszerűen magyar állampolgárok voltak, de hízelgőnek érezték, ha polgárnak nevezhetik magukat, noha társadalmilag, kulturálisan és gazdaságilag nem tartoztak az így nevezett csoportba – azaz bárki. Ezzel az összecsúsztatással egyébként a Fidesz akkori két definitív jegye (polgári és néppárt) egyetlen szóba, a polgárba sűrűsödött össze. Később azonban – ezt két vesztes választás mutatta meg – szűknek bizonyult a középosztályhoz tartozást mindig földidéző polgár, a polgározást a most már valóban mindenkit egybeolvasztó emberek-ezés váltotta föl, s ennek megfelelően az üzenetek tartalma, stílusa, a fideszes politikusok megjelenése is egyre populistábbá vált.

A második jelentésréteg – ezt neveztük „sorok közötti”-nek –, ennél jóval több értelmezést követel meg, de még mindig szorosan kötődik a szövegben expliciten megjelenő nyelvi formákhoz. Ide tartoznak a szöveg szavainak, illetve nyelvtani alakzatainak megválasztásából, elrendezéséből kibontható implikált jelentések, előfeltevésként a szövegbe rejtett állítások, a használt metaforák által előhívott jelentések, a kontextusból, beszéd szokásokból fölépülő pragmatikus jelentések.

Ez utóbbira igen egyszerű példát mondani: a hétköznapiakban sokkal ritkábban kérünk egyenesen, mint kerülőutakon eljuttatva kívánságunkat a másikhoz, egyszerűen azért, mert a nyelvek sokaságában udvariatlannak számít a közvetlen fölszólítás. Tehát, amikor azt mondjuk valakinek, hogy „Nincs itt hideg?”, azzal valójában arra kérjük őt, hogy csukja be az ablakot; amikor megkérdezzük, van-e órája, akkor valójában az időre vagyunk kíváncsiak, és így tovább. Egy másik példával – amely Károly Sándoré, a szegedi bölcsészkar jelentéstannal foglalkozó professzoráé volt –, az a mondat, hogy „egy dühös bika van a kertemben”, sok minden lehet a beszélő, a köztük lévő viszony, a helyzet ismeretének függvényében: tényközlés (ennek a legkisebb a valószínűsége), mentegetőzés (nem tudok átmenni hozzád), fenyegetés (rád engedem), segítségkérés (gyere, csinálj vele valamit) és így tovább.

Az implikáció és az előfeltevés néha érintkeznek. Mindkettő olyan állítás, amely „szó szerint” nincs a szövegben, mégis odaértjük, mert csak akkor értelmezhető a mondat igaznak, ha az elrejtett jelentés is érvényes. Ha például azt mondjuk, hogy „újabb botrányba keveredett a volt miniszterelnök”, azzal azt is állítjuk, hogy ez nem az első neki. Ha azt mondja egy szóvivő, hogy „tartalékainkat még nem kellett fölhasználnunk”, abban ott rejlik az az előfeltevés, hogy egyáltalán vannak tartalékaink. Igen hatékony manipulatív eszköz ez, hiszen újságírói kérdésre bármikor letagadható, hogy a rejtett állítás is megtörtént volna, elvégre szó szerint valóban nem jelent meg a szövegben.

Hasonlóan hatékony a fogalmi metaforák használata. A fogalmi metafora két fogalom összekapcsolása, méghozzá úgy, hogy az egyik fogalmat (ez a célfogalom) egy másik fogalom (a forrásfogalom) sajátosságaival jellemezzük. Klasszikus példával, a vitát a háború fogalmi keretében írjuk le. Szembenálló felekről beszélünk, akik időnként legyőzni, időnként meggyőzni készülnek egymást, érvekkel fegyverkeznek föl, szópárbajt, szócsatát vívnak, aztán egyikük föladja álláspontját, mert megtörik a másik érvei alatt, visszavonul, megadja magát, ha úgy érzi, hogy túl sok érve esett el, semmisült meg. Jól látszik: a forrásfogalomhoz (háború) kapcsolódó ismereteket, tulajdonságokat, asszociációkat, kifejezéseket vetítjük rá a célfogalomra (vita), méghozzá szisztematikusan, tehát több érintkezési pontot létrehozva.

A fogalmi metaforákat többnyire nem fedezzük föl, nem tudunk róluk, ezért igen alkalmasak a gondolkodás észrevétlen irányítására. Az ország vezetését eredendően a „jármű (elsődlegesen hajó) vezetése” fogalmából kiindulva képzeljük el: erre utal maga a vezetés, irányítás, kormányzás, kormány, kormányfő szó, közbejöhethetnek akadályok, de aztán remélhetőleg elkerüljük az örvényeket, nem futunk zátonyra, hanem révbe érünk. Ha azonban az ország kormányzásának fogalmát nem hajózáshoz, hanem háborúhoz hasonlítva építjük föl, akkor az más cselekvéseket tesz természetessé, megkérdőjelezhetetlenné, elfogadhatóvá. A „háború” fogalma úgy keretezi az értelmezést, hogy „természetes” legyen az ellenszegülés azonnali büntetése, hogy ellenségeink vannak, másrészt hogy új szövetségeseket keresünk, hogy csatákat vívunk, állandó küzdelmet, hadjáratot folytatunk, hogy másokat legyőzni és nem meggyőzni akarunk, hogy nincs mód aprólékos mérlegelésre és hosszú vitákra, azonnali és radikális döntések kellenek, hogy lesz emberi és anyagi áldozat, hogy nem eltérő vélemény van, illetve egyetértés, hanem hűség és árulás, hogy belefér a szűkölködés, a feltétlen engedelmisség megkövetelése, az egyetlen kézben lévő

irányítás, a rekvirálás és a beszolgáltatás.

A fogalmi metaforákkal foglalkozó kutatók megfigyelték, hogy az egyes irányok – például fönt–lent, bal–jobb – következetesen polarizálódó értékjelentéseket hordoznak. A bal–jobb a magyarban egészen egyértelmű, hiszen a jobb fölismerhetően őrzi a jó tövet, megegyezik annak közép fokával. A bal viszont negatív kifejezésekben fordul elő: balfék, balfácán, balkézről került, ballábbal kelt föl – így aztán nem csodálkozhatunk, ha az, aki életében először hallja a baloldali és a jobboldali (balos, jobbos) kifejezést, ideológiákra vonatkozóan, és fogalma sincs sem az eszmékről, sem az elnevezés kialakulásának kulturális hátteréről, az automatikusan a jobboldalinak nevezett pártokkal fog szimpatizálni. A baloldali, mint kifejezés, reménytelen küzdelmet vív a nyelvbe kódolt rejtett értékítélet ellen.

A harmadik jelentésréteg – „kulturális jelentés”-nek hívtuk – azokat az értelmezői asszociációkat tartalmazza, amelyeket az első két jelentésréteghez tartozó jelentéselemek aktiválnak az értelmező elméjében. Ebben a jelentésrétegben a jelentések annak megfelelően alakulnak ki, hogy az értelmező milyen kulturális mintázatokat, hagyományokat ismer, milyen korábbi tapasztalatokkal rendelkezik, s hogy mindezek közül az adott értelmezéskor éppen melyek aktiválódnak, s válnak a jelentést fölépítő elemekké. Azokat a nagy gondolatrendszereket, értelmezési kereteket, amelyekbe a kulturális jelentések beágyazódnak, több elmélet is diszkurzusnak nevezi. A diszkurzus azoknak a nyelvi és nem nyelvi jeleknek az összességét tartalmazza, amelyek részt vesznek a cselekvések vagy identitások aktiválásában: ezek lehetnek például gondolkodás- és cselekvési módok, értékítéletek, érzések, hiedelmek; szimbólumok, tárgyak vagy a fizikai környezet jellegzetes használata – mindaz, ami jelentést ad a fizikai világnak, kapcsolatokat hoz létre, előnyben részesít bizonyos szimbólumrendszereket és tudáselemeket másokkal szemben.

A különböző kulturális modellek – mivel ezek magyarázóelvek – szükségszerűen eltérő jelentéseket hoznak létre. A konzervatív szó jelentését meghatározza például, hogy milyen köznapi elméletünk van a hagyományokról illetve az újításokról. Ha az elméletünk az, hogy a társadalmi jólét, kiegyensúlyozottság és fejlődés kulcsa a hagyományok tisztelete, követése, megőrzése, mert ez óv meg leginkább a szélsőségektől, amelyek társadalmi konfliktusokhoz vezetnek, akkor a konzervatív szó jelentése például értékőrző, mérsékelt, higgadt, megfontolt, nyugodt, kiegyensúlyozott, biztonságot adó lehet. Ha viszont a világot magyarázó elméletünk az, hogy a társadalmi jólét, kiegyensúlyozottság, fejlődés kulcsa a nyitottság, az új iránti fogékonyság, mert ez biztosítja leginkább a gazdasági fejlődést, következeképpen mindezek hiánya társadalmi konfliktusokhoz vezet, akkor a konzervatív szó jelentése például maradi, fejlődésellenes, bezárkózó lehet.

A diszkurzusok mindenkor jellegzetességei természetesen történetükből és az idők folyamán egymással folytatott párbeszédeikből származnak. Az emlegetett polgári kifejezés azért volt ügyes választás, mert a polgári jelentésének volt ugyan némi negatív melléklöngéje, amely korábbi diszkurzusokból ragadt még rajta a szón (például polgári reakció), de a polgári mégsem vált soha, a hivatalos politikai diszkurzusokban sem kizárólagosan negatív szóvá: egyes szituatív jelentései közömbösek vagy pozitívak maradtak (például a marxista történelemírás az iparosodásról szólva pozitív szerepet tulajdonított a városi polgárságnak). Azzal viszont, hogy a polgári egy markáns politikai fölfogás definitív jegyév vált egy időre, a szó elvesztette korábbi viszonylagos ártatlanságát.

A különböző kulturális modellek által létrehozott jelentésváltozatok sokszor egymással szembenálló diszkurzusokban jelennek meg – ezeket a diszkurzusok közötti párbeszédeket nevezi Gee (1999) Konverzációnak. A Konverzációk olyan hosszabb ideje jelen lévő témák, motívumok, amelyek különböző szövegek és interakciók részeként különböző

diszkurzusokban jelennek meg. A Konverzációk a nyelvi és a diszkurzusokhoz tartozó megoldásokon kívül legalább három nem-verbális elemet tartalmaznak: ellentmondást, amely „felekre” osztja a Konverzáció résztvevőit, úgy, hogy a Konverzációt vitának értelmezzük; a vitához kötődő értékítéleteket és gondolkodásmódokat; valamint tárgyak és intézmények szimbolikus értékeit.

Ilyen folytonos – és heves – vita középpontja például a „család” vagy a „házasság” fogalma. Mindkettő része annak a diszkurzusnak, amely ezeket a fogalmakat vallásos keretben, egyházi értelmezéssel tölti föl: a házasságkötést vallási aktusnak tekinti, a család fogalmát pedig szintén egyházi tanításnak megfelelően értelmezi. Ezért nem tud mit kezdeni az egyneműek házasságával, a 21. századra jellemző sokféle családdal, azzal, hogy fiatalok hosszú évekig nem vállalnak gyereket. A másik diszkurzusban a házasság jogi intézmény, két fél közötti szerződés, s ennek megfelelően a két félen múlik, hogy meg akarják-e kötni vagy sem, fölbonthatják-e, ha úgy érzik, rosszul döntöttek – az érzelmi vonatkozások pedig mindenkinek a magánéletéhez tartoznak, sem az állam, sem az egyház, sem más intézmény nem írhatja fölül a személyes döntéseket.

Hasonlóan eltérő jelentésekben szerepel például a liberális jelző. Az etatista diszkurzusban, amely az állam megfelelő működésének biztosítékát a centralizációban látja, nagy szerepet tulajdonít a fölülről jövő szabályozásnak, a nemzet megmaradását a minél több „sajátságos vonás” megtartásában keresi, ha kell, izolálódás árán is. Fontos értéknek tartja a tekintélytiszteletet, méghozzá úgy, hogy a tekintélyt elsősorban a társadalmi szerepekből származtatja; az egyént föltétlenül az állam alá rendeli, a liberális szó jelentése lehet például túlzottan engedékeny, szabados; erkölcsi vonatkozásokat bevonva erkölcstelen, gátlástalan; a nemzet (vélt) érdekeit nézve nemzetellenes, idegenszívű, kozmopolita; gazdasági vonatkozásban (mert engedi a versenyt) a nagytőke támogatója. A Konverzáció másik oldalán álló, individualista diszkurzusban, amely az állam megfelelő működésének biztosítékát a decentralizáltságban (helyi döntésekben) látja, nagy szerepet tulajdonít az egyének önrendelkezésének. A nemzet megmaradását az új gazdasági és kulturális elemek befogadásában látja biztosabbnak, ha kell, bizonyos nemzeti sajátosságok feladása árán is; a tekintélytisztelet alul helyezkedik el az értékrendjében, és akkor is inkább a saját jogon kivívott tekintélyben hisz; az egyént az állam fölé rendeli – a liberális szó jelentése lehet például szabadelvű, szabadságpárti; toleráns, befogadó, esélyegyenlőséget teremtő; felvilágosult, progresszív.

Az egymással szembenálló diszkurzusok léte nemigen tudatosul a nyelvet beszélő közösségben, ezért a vitákban úgy tűnhet, mintha ugyanarról a jelentésről lenne szó – ez végképp megakadályoz minden megegyezést, sőt, minthogy mindkét diszkurzus résztvevői érezhetik úgy, hogy ők ismerik az „igazi” jelentéseket, a vita valójában akörül forog, hogy kinek az értelmezését sikerül intézményesíteni. A különböző értelmezések azonban továbbra is fennmaradnak, s mivel a konfliktus valódi oka, a jelentések ütközése rejtve marad, az egymással ellentétes jelentések állandóan interferálnak egymással, és ez meglehetősen értelmezési homályossághoz vezethet. Ez azért lényeges, mert minél átláthatatlanabb egy-egy szó jelentése, annál alkalmasabb a nyelvi manipulációra (de Saussure 2002).

Az itt – csak vázlatosan – bemutatott három jelentésréteg között fordított a „megfoghatóság” és a „beszédszándék” viszonya. Legkevésbé az első szint függ az értelmező személyétől, leginkább a harmadik. Ugyanakkor az értelmezési folyamat végén kialakuló „tényleges jelentés” (értelmezés) elsősorban a harmadik és a második jelentésrétegre támaszkodik, és legkevésbé az elsőre. Vagyis igencsak kiszolgáltatottak vagyunk a manipulációval szemben, hiszen a jelentés túlnyomó része azokban az értelmezési rétegekben keletkezik, amelyeket többnyire nem ellenőrzünk tudatosan. Mindez még kiegészül azzal, hogy az egyes

mintázatok fölismerésekor kiépülő asszociatív kapcsolatok nemcsak korábbi gondolkodási sémákat, hanem korábbi érzelmeket is aktiválnak, s hogy az értelmi asszociációk bizonyos fokig ellenőrizhetők ugyan, az érzelmiek viszont szinte soha nem tudatosulnak, tehát nem is kontrollálhatók (Goleman 1997).

Egyetlen mondatban összegezve: a nyelvi manipuláció lehetősége a nyelvi jelentés természetéből adódik, ez ellen semmit sem tehetünk – a nyelvi tudatosság növelésével viszont jelentősen csökkenthetjük kiszolgáltatottságunkat.

Hivatkozások

1. de Saussure, Louis. 2002. Manipulation, cognitive pragmatics and discourse analysis. Előadás a Manipulation in the Totalitarian Ideologies of the Twentieth Century című konferencián. Ascona, 2002. szeptember 30.
2. Fairclough, Norman 2000. New Labour, New Language? London and New York: Routledge.
3. Gee, James Paul. 1999. An Introduction to Discourse Analysis. Theory and Method. London and New York: Routledge.
4. Goleman, Daniel. 1997. Érzelmi intelligencia. Budapest: Háttér.
5. Janicki, Karol. 1999. Against Essentialism: Toward Language Awareness. München–New Castle: LINCOM Europa.
6. Jones, Nicholas 1999. Sultans of Spin. London: Orion.
7. Trudgill, Peter. 1998. The meanings of words should not be allowed to vary or change. In: L. Bauer és P. Trudgill (szerk.), Language Myths. Penguin.

[vissza](#)

[rólunk](#) | [szerzőinknek](#) | [médiaajánlat](#) | [előfizetés](#) | [linkek](#) | [kapcsolat](#)